

TÅL DEN SVENSKA MODELLEN ATT JÄMFÖRAS? OM UTLANDSSVENSKARS ATTITYDER TILL VÄLFÄRDSSTATEN

ANDREAS BERGH, HENRIK JORDAHL
& RICHARD ÖHRVALL

”The use of travelling is to regulate imagination by reality, and instead of thinking how things may be, to see them as they are.” – Samuel Johnson

Resor hjälper oss att förstå främmande kulturer. En förståelse som i sin tur kan påverka hur vi ser på vårt eget ursprung. De som tar ett ytterligare steg och flyttar till ett annat land får lära känna en ny kultur och ett nytt samhälle på djupet. De får uppleva ett annat politiskt system med andra sätt att organisera välfärdsstaten och dess åtaganden. Utlandsflytten kan vara en ögonöppnande erfarenhet, värd att studera närmare.

För de flesta som bor hela livet i ett och samma land är det svårt att veta hur alternativa samhällssystem fungerar i praktiken. Många har uppfattningar om hur exempelvis utbildning och sjukvård fungerar i andra länder, men betydligt färre har egna erfarenheter eller närmare kunskap från mer än ett land. De flesta svenskar skulle ha svårt för att beskriva skolsystemet i Danmark – för att inte tala om hur det ser ut i Frankrike eller i Chile. Den som är uppvuxen i Sverige och sedan bosätter sig i ett annat land har mycket större möjligheter att bilda sig en uppfattning om två olika samhällssystem – på basis av egna upplevelser. Dessutom innebär ökande cirkulär migration och återvandring att allt fler människor tar med sig erfarenheter från andra välfärdssystem i andra länder tillbaka till Sverige.

I detta kapitel försöker vi besvara frågan om hur erfarenheter från utlandsboende påverkar synen på den svenska välfärdsstaten. Vi studerar vad utlandssvenskar anser om välfärdssystem, skatter, skola och sjukvård i det land de flyttat till och hur synen på den svenska välfärdsstaten skiljer sig åt beroende på till vilken typ av välfärdssystem man flyttat. SOM-undersökningen till utlandssvenskar ger oss en unik möjlighet att analysera utlandssvenskarnas välfärdsattityder.

Det visar sig att utlandssvenskar generellt sett är mer nöjda med sjukvården och skolan i det nya landet än i Sverige. För sjukvården gäller detta oavsett politisk hållning. När det gäller skolan är det framför allt personer som placerar sig till höger på den politiska skalan som är mer nöjda med det nya landets skola, och samtidigt mer missnöjda med den svenska skolan. Ett tydligt samband är att utlandssvenskar är mer nöjda med skolan i länder där eleverna presterar bra i Pisa-mätningarna.

För att undersöka om det nya landets välfärdssystem spelar roll för välfärdsattityderna, delar vi in utlandssvenskarna beroende på om de flyttat till en annan statsdominerad välfärdsstat (som Sverige), till en mer familjedominerad välfärdsstat eller till en mer marknadsdominerad välfärdsstat. Eftersom dessa tre kategorier skiljer sig systematiskt åt rörande välfärdens organisering, är det troligt att synen på det nya landets välfärdssystem beror på vilken typ av land individen har flyttat till. Vi undersöker också om synen på Sverige skiljer sig åt beroende på i vilken typ av land man bosatt sig. I våra analyser kontrollererar vi för en rad individuella egenskaper, såsom politisk hållning och utbildningsnivå, i syfte att minska risken att våra resultat enbart speglar att olika typer av människor flyttar till olika typer av länder.

Resultaten tyder på att flera åsikter om Sverige omvärderas i ljuset av nya erfarenheter. Ju rikare land man flyttat till, desto mindre nöjd är man med den svenska sjukvården och med välfärdssystemet som helhet. Den som flyttat till ett land med bra skola enligt Pisa-mätningarna har också en mer negativ bild av den svenska skolan. Endast den som flyttat till en annan statsdominerad välfärdsstat är nöjd med den svenska skattenivån. När det gäller synen på skatter finns dessutom betydande könsskillnader såtillvida att kvinnor är betydligt mer positiva till skattenivån i Sverige och mer missnöjda med skattenivån i det nya landet. Det visar sig också att utlandssvenskar som bor i länder där en större andel av sjukvården är privat finansierad är mer missnöjda med den svenska skattenivån.

Forskning om välfärdsattityder, välfärdsstater och migration

Vår studie anknyter till tre forskningsfält: Forskning om välfärdsattityder, forskning om olika typer av välfärdsstater och forskning om vad som förklarar migration. Utan att göra anspråk på någon heltäckande genomgång diskuterar vi härnäst ett antal relevanta aspekter från dessa forskningsfält.

Välfärdsattityder

Stödet för den svenska välfärdsstaten har varit starkt och relativt stabilt mellan 1981 och 2010 (Svallfors 2011). En majoritet svenskar uppger att de vill öka de offentliga utgifterna för sjukvård, äldreomsorg, skola och barnomsorg, även om de måste betala högre skatter för att finansiera detta. För dessa tjänster uppger de allra flesta (69 procent eller mer) att den huvudsakliga finansieringen bör bestå av skatter och arbetsgivaravgifter och att staten eller kommunerna är bäst lämpade att utföra dem. De årliga nationella SOM-undersökningarna visar också på en övervikt för de svenskar som anser att det är ett dåligt förslag att minska offentlig sektor jämfört med dem som ser en sådan minskning som ett bra förslag. Det förhållandet har gällt sedan tidigt 1990-tal och skillnaden har ökat något på senare år (Nilsson, 2014; Oscarsson och Bergström, 2015).

Attityderna ovan gäller svenska befolkningen i allmänhet. Weibull (2013) har studerat svenskar som har varit bosatta utomlands och funnit att jämfört med övriga svenskar har dessa ett något större politiskt intresse, de placerar sig längre till höger på den politiska vänster-höger-skalan och de sympatiserar i högre grad med allianspartier.

Ett potentiellt problem med enkätundersökningar är att frågorna inte alltid utformas så att de svarande behöver hålla sig inom en budgetrestriktion. Det kan vara svårt att tolka svaren från människor som uppger att de föredrar både låga skatter och höga offentliga välfärdsutgifter. Ett tidigt försök att hantera detta gjordes av Hockley och Harbour (1983) genom att låta personer i Storbritannien fördela kuponger mellan utgiftsförändringar och intäktsförändringar, som de var tvungna att balansera. De fann då att välfärdspreferenser varierar systematiskt med inkomst, kön och ålder: Höginkomsttagare ville sänka kapitalskatterna och omprioritera så att mer offentliga utgifter läggs på lag och ordning. Män ville i större utsträckning än kvinnor lägga pengar på försvar och sjukvård, medan kvinnor ville ge mer till utbildning, bostäder samt lag och ordning. Äldre ville generellt sett ha högre offentliga utgifter.

I en nyare studie undersöker Hayo och Neumeier (2014) uppfattningar om de offentliga utgifternas fördelning hos ett representativt urval av Tysklands befolkning. Deras undersökning visar att en majoritet stödjer rådande sammansättning av den offentliga sektorns utgifter, men att dessa preferenser varierar starkt med människors grad av tålmod, ekonomikunskaper och partipreferens, samt även varierar, men svagare, med deras ekonomiska situation och förtroende för politiker. Bland sambanden märks att otåliga människor vill spendera mindre pengar på socialförsäkringar och människor med goda ekonomikunskaper vill minska den offentliga skuldsättningen. Intressant nog tonar författarna ner betydelsen av att explicit ta hänsyn till budgetrestriktionen i undersökningar. De får nämligen snarlika resultat i en undersökning där mer pengar på ett område måste finansieras genom höjd skatt, minskade utgifter på ett annat område eller upplåning, och i en alternativ undersökning där deltagarna fick fördela oväntade offentliga intäkter mellan olika områden.

Vår studie skiljer sig från undersökningar som Svallfors (2011), Hockley och Harbour (1983) och Hayo och Neumeier (2014) genom att utlandssvenskar har personlig erfarenhet av olika välfärdssystem som skiljer sig från varandra och från det svenska. Vi utnyttjar detta till att jämföra uppfattningar om olika välfärdssystem istället för att studera marginella förändringar inom ett system. Till skillnad från tidigare studier är vår undersökning inte heller hypotetisk, eftersom respondenterna i SOM-undersökningen till utlandssvenskar utvärderar det välfärdssystem de befinner sig i. En fördel jämfört med andra enkätundersökningar som täcker in flera olika länder, till exempel inom International Social Survey Programme, är att våra respondenter är mer homogena både till sin bakgrund och i att deras erfarenheter från Sverige utgör en gemensam referensram.

Typer av välfärdsstater

Forskning om olika typer av välfärdsstater (Titmuss, 1974; Esping-Andersen, 1990; Bradley m.fl., 2003) delar oftast in länder i tre olika kategorier beroende på hur välfärdsstaten är utformad och organiserad. Standardreferensen Esping-Andersen (1990) beskriver tre välfärdsregimer med beteckningarna liberal, konservativ och socialdemokratisk. Det råder dock ingen enighet om vad de olika kategorierna ska kallas (Bergh 2004), och Scruggs och Allan (2008) har ifrågasatt om skillnaderna mellan olika kategorier är så stora som Esping-Andersen (1990) framställer det.

Det råder emellertid ingen tvekan om att rika demokratier skiljer sig åt rörande i vilken utsträckning man använder staten, familjen (i vid bemärkelse) eller marknaden för att hantera tillhandahållandet av välfärdstjänster, livscykelomfördelning och grundläggande försäkringsbehov. Sverige, Norge, Danmark och Finland (socialdemokratiska, nordiska eller universella välfärdsstater) utmärker jämfört med de flesta andra länder genom att i större utsträckning förlita sig på staten eller den offentliga sektorn som institution för både välfärdstjänster och försäkringslösningar. Dessa länder har mer omfattande välfärdssystem och internationellt sett höga skatter. Andra länder förlitar sig i sin tur mer på familj och civilsamhälle (kristdemokratiska eller kontinentala välfärdsstater) alternativt på marknadslösningar (liberala, anglosaxiska eller residuala välfärdsstater). Vi föredrar en typologi som bygger på välfärdstaternas dominerande aktörer och relationer framför geografiska eller ideologiska uppdelningar, och hänvisar därför fortsättningsvis till statsdominerade, familjedominerade samt marknadsdominerade välfärdsstater. Vilka länder som ingår i var och en av dessa typer listas i Appendix A.

Framtiden för välfärdsstater av den statsdominerade typen har varit ett återkommande tema i forskningen (Snower, 1993; Lazar och Stoyko, 1998; Castles, 2004). En återkommande diskussion rör hur statsdominerade välfärdsstater som Sverige påverkas av ökad rörlighet. En risk som framhållits är att höginkomsttagare och välutbildade lockas av lägre skatter i marknadsdominerade välfärdsstater (jfr. Sinn, 1997; 2004). Det finns därför skäl att undersöka om det förekommer en ”flykt från välfärdsstaten”, såtillvida att missnöje med svensk välfärd och svenska skatter bidrar till beslutet att flytta utomlands. Tidigare forskning har emellertid inte kunnat säga särskilt mycket om huruvida det funnits en flykt från vissa typer av välfärdsstater. En varningsflagga hissades av Pedersen m.fl. (2003), som konstaterade att utflyttningen från Sverige ökade något under 1990-talet, och att denna ökning var särskilt stor bland högutbildade, dock från låga nivåer. Samtidigt lyfter Bergh (2008) fram en rad reformer som har gjort den svenska välfärdsstaten mer attraktiv för höginkomsttagare och driver tesen att detta har motverkat ett utflöde av högutbildade och höginkomsttagare.

Migration

Diskussionen kring huruvida det pågår en flykt från välfärdsstaten visar att det kan finnas kopplingar mellan välfärdsattityder och migration. Utlandssvenskar

är naturligtvis inte ett slumpmässigt urval av alla svenskar, och det är inte heller slumpmässigt vart de flyttar. Vid ett så viktigt beslut som att flytta till ett annat land är det rimligt att överväga olika alternativ och välja det som passar bäst för en själv eller för ens familj. Vad som faller avgörandet varierar rimligen mellan olika grupper: Arbetskraftsinvandrare, flyktingar, studenter och medföljande partners motiverar troligen sina val på olika sätt (se även kapitlet "Svenska utlandsröster" av Maria Solevid i denna bok). När vi jämför välfärdsattityder bland utlandssvenskar i olika länder måste vi därför beakta individuella faktorer som kan påverka vilka som flyttar från Sverige (selektion) och vart de flyttar (sortering).

Ekonomer framhåller ofta ekonomiska förklaringar till migration, bland annat förklaringar baserade på löneskillnader, avkastning på humankapital och flyttkostnader (se Hicks, 1932; Sjaastad, 1962). Förekomsten av flyttkostnader innebär att en tillräckligt låg inkomst i ursprungslandet kan utgöra ett hinder för emigration. Grogger och Hanson (2011) visar att en enkel modell för inkomstmaximering förklarar både att immigranter till OECD-länder är relativt välutbildade jämfört med människor som inte emigrerar (positiv selektion) och att välutbildade emigranter dras till länder med en hög utbildningspremie på arbetsmarknaden (positiv sortering). Ny forskning tyder också på att människor tenderar lämna länder med hög grad av korruption (Bergh, Mirkina och Nilsson, 2014; Poprawe, 2015).

Enligt Borjas (1987) spelar inkomstfördelningen en viktig roll: Om en hög inkomst i ursprungslandet går att översätta i en hög inkomst i USA kommer relativt många immigranter till USA att komma från den övre delen av inkomstfördelningen i länder med en jämnare inkomstfördelning än USA. Eftersom Sverige har haft en jämnare inkomstfördelning än de flesta jämförbara länder kan detta vara en viktig faktor, som skulle kunna innebära att utlandssvenskars attityder är annorlunda inte bara därför att de bott utomlands, utan även därför att de har högre inkomst än genomsnittet i Sverige och i det nya landet.

De ekonomiska modellerna stämmer även väl överens med empiriska studier av emigranter från Danmark – alltså från en välfärdsstat som liknar den svenska. Borjas, Kauppinen och Poutvaara (2015) visar med hjälp av registerdata att emigranter från Danmark är starkt selekterade på så vis att de är relativt välutbildade med goda inkomster. Emigranternas höga inkomster beror både på observerade variabler (som utbildning) och på icke-observerade variabler (deras så kallade residualinkomst). När danska emigranter i en undersökning själva får ange varför de lämnade Danmark framträder en tydlig könsskillnad: Män emigrerar främst av jobbskäl medan kvinnor gör det av familjeskäl (Poutvaara, Munk och Junge, 2009; se även kapitlet "Svenska utlandsröster" av Maria Solevid i denna bok). Enligt en annan studie beror sannolikheten att ett par ska emigrera från Danmark enbart på inkomsten för den person i parförhållandet som har den högre inkomsten (Junge, Munk och Poutvaara, 2014).

Kauppinen och Poutvaara (2012) studerar danska emigranternas attityd till inkomstfördelning. Manliga emigranter är betydligt mer negativt inställda till

inkomstomfördelning i Danmark än vad kvinnliga emigranter är. De hittar däremot inga tecken på assimilering till politiska värderingar i de danska emigranternas nya hemländer.

För Sveriges del ter sig vissa emigrationsmotiv mindre relevanta. Det är exempelvis sannolikt få som emigrerar från Sverige på grund av utbredd korruption. Det har däremot förts en debatt kring huruvida högutbildade eller höginkomsttagare upplever att den svenska mixen av internationellt sett höga skatter och omfattande välfärdssystem som så pass ofördelaktig för dem att de väljer att flytta till ett land med en annan typ av välfärdsstat. En jämförelse av SOM-undersökningen till utlandssvenskar och den nationella SOM-undersökningen visar att utlandssvenskar är en väletablerad grupp där människor i åldersintervallet 30-49 år är överrepresenterade (som beskrivs i kapitlet "Svenska utlandsröster" av Maria Solevid i denna bok). Den största skillnaden är dock att en betydligt större andel av utlandssvenskarna har en högre utbildning (58 procent jämfört med 32 procent bland svenskar i Sverige). Vidare är en större andel av utlandssvenskarna gifta och har barn, jämfört med svenskar i Sverige. Dessa skillnader bör beaktas när vi undersöker utlandssvenskarnas syn på välfärdssystemet i sina nya länder och i Sverige.

Data om svenskar i utlandet och i Sverige

År 2014 valde enligt SCB:s statistik 25 000 svenska medborgare att lämna Sverige och bosätta sig i ett annat land. Samtidigt flyttade 21 000 svenska medborgare tillbaka från utlandet, vilket kan jämföras med 14 000 personer tio år tidigare.¹ Den här formen av cirkulär migration har alltså blivit vanligare över tid. Det finns inte någon officiell statistik över hur många svenskar som bor utomlands och de skattningar som finns varierar mellan 250 000 och 660 000 personer (se kapitlet "Svenska utlandsröster" av Maria Solevid i denna bok). Över tid har det blivit allt fler svenska medborgare som har erfarenhet av att bo i andra länder. Det gäller inte bara utrikes födda personer, utan det finns även många utlandssvenskar som har återvänt till Sverige. I slutet av 2014 fanns enligt SCB:s statistik 262 000 svenska medborgare som var födda i Sverige och som bott utomlands någon gång.

Det här kapitlet baseras i huvudsak på SOM-undersökningen till utlandssvenskar, en urvalsundersökning riktad till utlandssvenskar i åldrarna 18-75 år som SOM-institutet genomförde under hösten 2014 och en bit in på 2015. Totalt sett var det 2 668 personer som besvarade enkäten, vilket motsvarar en svarsandel på 27 procent (för mer information om undersökningen, se kapitlet "Metod och dokumentation" av Frida Vernsdotter i denna bok). Vi använder oss främst av enkätfrågor där utlandssvenskarna har fått uppge hur de uppfattar välfärdssystem och skattenivå och hur de anser att sjukvård och skola fungerar i det nya landet och i Sverige. Frågorna har mätts på femgradiga skalor från mycket bra eller mycket positiv uppfattning till mycket dålig eller mycket negativ uppfattning. I alla analyser använder vi oss

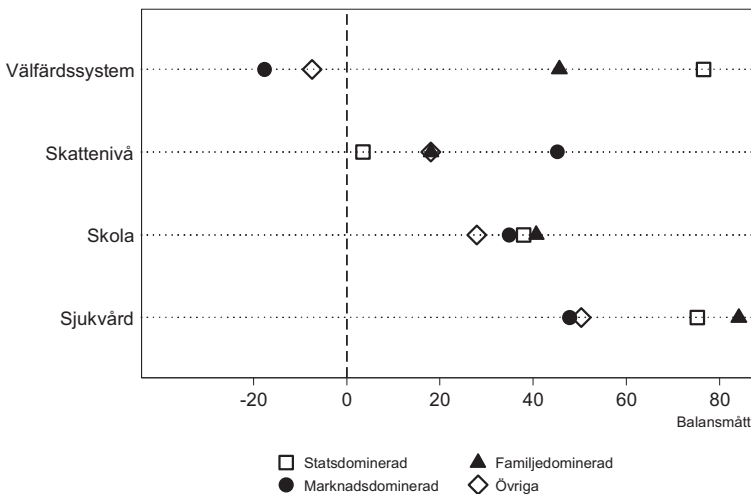
av viktade svar, där vikterna kompenserar för olika urvalssannolikhet och olika svarsbenägenhet i olika grupper av länder.

I kapitlet använder vi oss även av några frågor från 2014 års nationella SOM-undersökning. Den inkluderar svar från närmare 6 900 personer i åldrarna 16-85 år. Undersökningen är dock uppdelad i fyra delar, som vardera har besvarats av omkring 1 700 personer och de frågor vi använder ingick endast i en sådan del. För att kunna jämföra resultaten med SOM-undersökningen till utlandssvenskar har vi dessutom begränsat oss till svarande som är svenska medborgare i åldrarna 18-75 år, vilket ger oss omkring 1 500 svar att analysera.²

Utlandssvenskars attityder till välfärdssystem, skatter, skola och sjukvård

En översiktlig bild av hur nöjda utlandssvenskar är med välfärdssystem, skatter, skola och sjukvård i sina nya länder ges i Figur 1, som bygger på så kallade balansmått. Balansmåttan anger andelen som är mycket eller ganska positiva minus andelen som är mycket eller ganska negativa.³ Ett balansmått över noll innebär således att det är en större andel som är positivt än som är negativt inställd, och ju högre balansmättet är, desto mer positivt inställda är de svarande.

Figur 1 Attityd till välfärd i nytt land bland utlandssvenskar efter välfärdsstatstyp i nuvarande boendeland

Kommentar: I figuren redovisas balansmått, som anger andelen som svarat mycket bra eller ganska bra minus andelen som svarat mycket eller ganska dåligt. För information om frågornas formulering, se kommentar till tabell 1. Svaren är viktade för att kompensera för olika urvalssannolikhet och olika svarsandel inom olika regioner.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Efter vår beskrivning av den översiktliga bilden med hjälp av balansmått presenterar vi en mer ingående regressionsanalys där utlandssvenskarnas nöjdhet förklaras av både individvariabler och egenskaper hos det nya landet.

Som framgår av Figur 1 finns flera tydliga skillnader mellan utlandssvenskar i olika typer av länder. De som flyttat till statsdominerade eller familjedominerade välfärdsstater är mer nöjda med välfärdssystem och med sjukvård i det nya landet än de som flyttat till marknadsdominerade eller till övriga välfärdsstater.⁴ Nöjdheten med skatterna är däremot högst i marknadsdominerade välfärdsstater och lägst i statsdominerade välfärdsstater. För skolan är nöjdhetsskillnaderna små mellan de olika välfärdsstatstyperna.

Även utlandssvenskarnas nöjdhet med välfärden i Sverige varierar med deras nuvarande boendeland. Det är en indikation på att bilden av Sverige omvärderas i utlandserfarenhetens ljus, även om förklaringen skulle kunna utgöras av sorteringseffekter (det vill säga att människor som är olika nöjda med hur det ser ut i Sverige flyttar till olika typer av länder).

Figur 2 visar att den största attitydskillnaden mellan utlandssvenskar i olika typer av länder gäller synen på skattenivån i Sverige. Endast utlandssvenskar i andra statsdominerade välfärdsstater – vars skatter ligger i nivå med Sveriges – är nöjda med Sveriges skattenivå. Detta kan bero på att synen på svenska skatter omvärderas när man flyttat till ett land med en annan typ av välfärdssystem, men det skulle också kunna vara så att människor som gillar höga skatter och omfattande offentliga välfärdssystem är mer benägna att söka sig till andra statsdominerade välfärdsstater. Vi återkommer till denna fråga senare i kapitlet.

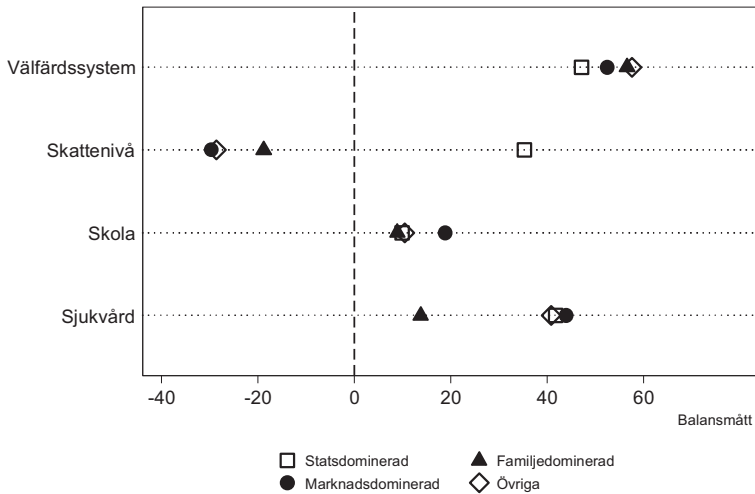
Av Figur 2 framgår också att nöjdheten med svensk sjukvård är lägst hos utlandssvenskar i familjedominerade välfärdsstater. Däremot är skillnaderna mellan olika välfärdsstatstyper små när det gäller nöjdheten med välfärdssystemet och med skolan i Sverige.

Sammantaget visar Figur 1 och 2 att utlandssvenskar överlag är mer nöjda med skola och sjukvård i sitt nya land än i Sverige. Sett till nivån är de emellertid inte påtagligt missnöjda med Sverige i dessa två avseenden, och gällande välfärdssystemet som helhet är det bara de som flyttat till en annan statsdominerad välfärdsstat som är markant mer nöjda med sitt nya land. I dessa mönster finns således inte mycket som tyder på att utlandssvenskarna flyttat utomland på grund av missnöje med den svenska välfärdstaten. De mönster som syns i data är dock fullt förenliga med en förklaring som går ut på att utlandssvenskarnas nöjdhet (både med Sverige och med det nya landet) beror på att utlandssvenskar tillhör en privilegierad grupp som får tillgång till ovanligt bra utbildning och sjukvård i sina destinationsländer.

Generellt sett gäller att utlandssvenskar som flyttat till en annan typ av välfärdsstat är nöjda med det nya landets skattenivå, men mindre nöjda med välfärdssystemet. Tydligast är detta för utlandssvenskar som flyttat till marknadsdominerade välfärdsstater. Det faktum att många utlandssvenskar tycks föredra det svenska eller liknande statsdominerade välfärdssystem, men skattenivån i andra typer av välfärdsstater, illustrerar vikten av att tolka dessa enkätsvar tillsammans och med

Figur 2 Attityd till välfärd i Sverige bland utlandssvenskar efter välfärdsstatstyp i nuvarande boendeland

Kommentar: I figuren redovisas balansmått, som anger andelen som svarat mycket bra eller ganska bra minus andelen som svarat mycket eller ganska dåligt. För information om frågornas formulering, se kommentar till tabell 2. Svaren är viktade för att kompensera för olika urvalssannolikhet och olika svarsandel inom olika regioner.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

försiktighet. Noteras kan dock att de som flyttat till en familjedominerad välfärdsstat är betydligt mer nöjda med skatterna och endast marginellt (och ej statistiskt signifikant) mer missnöjda med välfärdssystemet, jämfört med utlandssvenskar i statsdominerade välfärdsstater. En möjlig tolkning är att många utlandssvenskar uppfattar mixen av skatter och offentlig välfärd som bättre avvägd för deras del i familjedominerade välfärdsstater.

Efter denna översiktliga analys går vi vidare med regressionsanalyser, där uppfattningarna om välfärdssystem, skatter, sjukvård och skola förklaras dels av egenskaper för det nya landet, dels av individegenskaper.⁵ Vi rapporterar effekterna för landegenskaper både med och utan att kontrollera för utlandssvenskarnas individuella egenskaper. Om effekten för en landsspecifik egenskap minskar i storlek och signifikans när individegenskaper inkluderas, tyder det på selektion, exempelvis att individer med vissa politiska åsikter är mer benägna att flytta till vissa typer av länder.

Förutom indikatorer för de olika välfärdsstatstyperna inkluderar vi ett mått på genomsnittlig inkomstnivå i landet (BNI/capita) samt landets genomsnittspoäng i OECD:s Pisa-mätningar för skolan. Den svenska skolan har diskuterats intensivt under en längre tid och här undersöker vi alltså om nöjdheten med skolan i det nya landet och i Sverige sammanhänger med elevernas kunskapsnivå i det nya lan-

det.⁶ Om så är fallet har vi en indikation på att utlandssvenskarnas uppfattningar fångar upp faktiska skillnader i utbildningskvalitet mellan länder. Resultaten av regressionerna för nöjdhet i det nya landet presenteras i tabell 1.

Tabell 1 Modeller avseende utlandssvenskars nöjdhet med välfärdssystem, skattenivå, sjukvård och skola i det nya landet

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Variabler	Välfärdssystemet	Skattenivån	Sjukvården	Skolan	Välfärdssystemet	Skattenivån	Sjukvården	Skolan
<i>Typ av välfärdsstat (referenskategori är statsdominerad)</i>								
- Familjedominerad	-0.11 (0.12)	0.47** (0.21)	0.53*** (0.13)	0.02 (0.25)	-0.13 (0.11)	0.55*** (0.19)	0.49*** (0.13)	-0.03 (0.25)
- Marknadsdominerad	-0.91*** (0.27)	0.81*** (0.12)	-0.11 (0.20)	0.03 (0.17)	-0.94*** (0.28)	0.93*** (0.10)	-0.10 (0.22)	-0.01 (0.17)
- Övriga	-0.32 (0.21)	1.00*** (0.26)	0.42** (0.18)	0.27 (0.24)	-0.38* (0.21)	1.09*** (0.24)	0.42** (0.17)	0.19 (0.23)
Log BNI per capita	0.65*** (0.13)	0.49** (0.19)	0.54*** (0.09)	0.36** (0.17)	0.62*** (0.13)	0.51*** (0.17)	0.54*** (0.09)	0.35** (0.16)
Medelvärde i Pisa-undersökningen (10-tals poäng)	0.05** (0.02)	0.03 (0.03)		0.10*** (0.03)	0.05** (0.02)	0.03 (0.02)		0.10*** (0.03)
Kvinna					-0.06 (0.05)	-0.15** (0.07)	0.04 (0.05)	0.02 (0.05)
Ålder (10-tals år)					0.02 (0.03)	0.04** (0.02)	0.09*** (0.02)	0.04* (0.02)
Bott i nya landet mer än 10 år					0.00 (0.07)	-0.20*** (0.06)	-0.07 (0.06)	-0.15** (0.07)
Gift					-0.05 (0.03)	-0.00 (0.05)	0.02 (0.05)	-0.02 (0.06)
Har barn					0.02 (0.04)	-0.04 (0.05)	0.04 (0.06)	0.19*** (0.05)
Medborgare i det nya landet					-0.02 (0.08)	-0.35*** (0.08)	-0.13 (0.09)	0.08 (0.08)
Hög utbildning (examen från högskola eller forskarutbildning)					0.02 (0.06)	0.06 (0.05)	0.00 (0.04)	-0.06 (0.05)
Bra inkomst (uppger att hushållet klarar sig mycket bra med nuvarande inkomst)					0.17*** (0.04)	0.21*** (0.07)	0.19*** (0.04)	0.16*** (0.03)
Flyttat för förvärvsarbete					-0.04 (0.06)	-0.06 (0.04)	0.00 (0.03)	-0.12** (0.05)
Position vänster-höger-skala (1-5)					0.07*** (0.02)	-0.07 (0.04)	0.05 (0.03)	0.08* (0.04)
Konstant	-7.06*** (1.65)	-4.96* (2.51)	-3.17*** (1.04)	-6.54*** (1.40)	-7.01*** (1.64)	-4.89** (2.28)	-3.76*** (1.00)	-6.80*** (1.42)
Antal observationer	2 227	2 201	2 450	2 085	2 139	2 112	2 306	1 964
R ²	0.29	0.08	0.13	0.08	0.31	0.13	0.15	0.11

Kommentar: Modellerna avser WLS-regressioner med robusta standardfel (klustrade inom land)

inom parenteser. Resultaten är baserade på viktad data som kompenserar för olika urvalssannolikhet och olika svarsandel inom olika regioner. Uppgifter om BNI kommer från Världsbanken och avser (logaritmerade) US-dollar år 2014 eller senast tillgängliga år. Uppgifter om Pisa-resultat avser medelvärde för läsning, matematik och naturvetenskap år 2012 och kommer från OECD. Övriga variabler baseras på enkätsvar från SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014. De beroende variablerna avseende välfärdssystemet och skattenivån baseras på frågor om *Vad är din uppfattning om följande saker i [Land]* med delfrågorna *Välfärdssystemet?* och *Skattenivån?*, vilka kunde besvaras med svarsalternativen Mycket positiv uppfattning, Ganska positiv uppfattning, Varken positiv eller negativ uppfattning, Ganska negativ uppfattning och Mycket negativ uppfattning. Den beroende variabeln avseende sjukvården baseras på frågan *Hur anser du att sjukvården fungerar i [Land]?*, och den avseende skolan på frågan *Hur anser du att skolan fungerar i [Land]?*. Dessa två frågor kunde besvaras med svaralternativen Mycket bra, Ganska bra, Varken bra eller dåligt, Ganska dåligt och Mycket dåligt. Signifikansnivåer: ***= $p < 0.01$, **= $p < 0.05$, *= $p < 0.1$.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Ett antal individuella egenskaper visar sig spela roll. Äldre utlandssvenskar är mer nöjda med skatterna, sjukvården och skolan i det nya landet. De som bott länge i landet (10 år eller mer) är mindre nöjda med skatterna och med skolan. De som står längre till höger politiskt är mer nöjda med välfärdssystem och skola i det nya landet. Människor som uppger att de klarar sig bra på sin inkomst är mer nöjda enligt alla fyra måtten. Civilstånd tycks däremot inte spela någon större roll. Kvinnor är i genomsnitt mer missnöjda med skattenivån i det nya landet (och som vi kommer att se senare mer nöjda med skattenivån i Sverige, vilket är i linje med tidigare forskning, se exempelvis Kauppinen och Poutvaara, 2012).

Oavsett om vi kontrollerar för alla individuella egenskaper samtidigt, faller samma landsspecifika variabler ut signifikanta (på signifikansnivå .05). Vi ser även här att utlandssvenskar är mer nöjda med skattenivån i andra typer av välfärdsstater än de statsdominerade. De är mindre nöjda med välfärdssystemet i marknadsdominerade än i statsdominerade välfärdsstater, och sjukvården upplevs som bättre i familjedominerade och övriga välfärdsstater än i de statsdominerade. Vidare kan vi konstatera att de som flyttat till rikare länder generellt sett är mer nöjda med det nya landets välfärd. När det gäller skolan finner vi inte någon skillnad mellan olika typer av välfärdsstater, men däremot noterar vi att ju bättre resultat det nya landets elever uppvisar i Pisa-undersökningarna, desto nöjdare är utlandssvenskarna med skolan. Ett högre Pisa-genomsnitt hänger också samman med ökad nöjdhet med välfärdssystemet som helhet.⁷

På motsvarande sätt har vi även tagit fram regressionsmodeller som avser nöjdhet med den svenska välfärdsstaten. Resultaten av dessa modeller presenteras i tabell 2.

Tabell 2 Modeller avseende utlandssvenskars nöjdhet med välfärdssystem, skattenivå, sjukvård och skola i Sverige

Variabler	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
	Välfärdssystemet	Skattenivån	Sjukvården	Skolan	Välfärdssystemet	Skattenivån	Sjukvården	Skolan
<i>Typ av välfärdsstat (referenskategori är statsdominerad)</i>								
- Familjedominerad	0.04 (0.07)	-0.60*** (0.16)	-0.52*** (0.11)	-0.02 (0.14)	0.06 (0.06)	-0.49*** (0.13)	-0.47*** (0.12)	0.02 (0.13)
- Marknadsdominerad	0.03 (0.09)	-0.77*** (0.18)	-0.13 (0.09)	0.06 (0.12)	0.02 (0.06)	-0.69*** (0.14)	-0.12 (0.11)	0.06 (0.12)
- Övriga	-0.05 (0.10)	-0.90*** (0.22)	-0.42*** (0.12)	-0.21 (0.17)	0.00 (0.08)	-0.68*** (0.18)	-0.38*** (0.12)	-0.14 (0.15)
Log BNI per capita	-0.24*** (0.07)	-0.02 (0.13)	-0.29*** (0.06)	-0.16 (0.12)	-0.24*** (0.05)	0.02 (0.10)	-0.26*** (0.06)	-0.16 (0.11)
Medelvärde i Pisa-undersökningen (10-tals poäng)	-0.01 (0.01)	-0.04* (0.02)		-0.04** (0.02)	-0.00 (0.01)	-0.03** (0.01)		-0.04** (0.02)
Kvinna					0.07 (0.05)	0.19** (0.09)	-0.10** (0.04)	0.00 (0.05)
Ålder (10-tals år)					-0.03 (0.03)	-0.09*** (0.02)	-0.00 (0.04)	-0.09*** (0.03)
Bott i nya landet mer än 10 år					0.02 (0.05)	-0.03 (0.07)	0.01 (0.05)	0.15** (0.07)
Gift					0.06 (0.05)	0.02 (0.06)	-0.01 (0.05)	-0.06 (0.05)
Har barn					0.01 (0.07)	-0.04 (0.05)	-0.01 (0.07)	0.06 (0.10)
Medborgare i det nya landet					-0.00 (0.05)	0.04 (0.07)	0.01 (0.10)	0.16 (0.11)
Hög utbildning (examen från högskola eller forskarutbildning)					0.12*** (0.03)	0.04 (0.04)	0.12*** (0.04)	-0.06 (0.05)
Bra inkomst (uppger att hushållet klarar sig mycket bra med nuvarande inkomst)					-0.03 (0.03)	0.03 (0.05)	-0.08 (0.05)	-0.11 (0.07)
Flyttat för förvärsarbete					-0.10* (0.05)	-0.12** (0.05)	-0.19*** (0.05)	-0.12** (0.05)
Position vänster-höger-skala (1-5)					-0.09*** (0.03)	-0.27*** (0.04)	-0.06** (0.03)	-0.11*** (0.03)
Konstant	5.70*** (0.91)	4.31*** (1.34)	5.81*** (0.69)	6.17*** (1.53)	5.79*** (0.81)	4.77*** (0.95)	5.79*** (0.75)	6.59*** (1.38)
Antal observationer	2 241	2 205	2 316	2 068	2 154	2 117	2 182	1 955
R ²	0.02	0.11	0.04	0.02	0.05	0.26	0.05	0.06

Kommentar: Modellerna avser WLS-regressioner med robusta standardfel (klustrade inom land) inom parenteser. Vikterna som används i regressionsmodellerna kompenserar för olika urvalssannolikhet och olika svarsandel inom olika regioner. Uppgifter om BNI kommer från Världsbanken och avser (logaritmerade) US-dollar år 2014 eller senast tillgängliga år. Uppgifter om Pisa-resultat avser medelvärde för läsning, matematik och naturvetenskap år 2012 och kommer från OECD. Uppgifter om spädbarnsdödlighet kommer även de från OECD och avser år 2013 eller senast tillgängliga år. Övriga variabler baseras på enkätsvar från SOM-undersökningen till utlandssvenskar

2014. De beroende variablerna avseende välfärdssystemet och skattenivån baseras på frågor om *Vad är din uppfattning om följande saker i Sverige* med delfrågorna *Välfärdssystemet?* och *Skattenivån?*, vilka kunde besvaras med svarsalternativen Mycket positiv uppfattning, Ganska positiv uppfattning, Varken positiv eller negativ uppfattning, Ganska negativ uppfattning och Mycket negativ uppfattning. Den beroende variabeln avseende sjukvården baseras på frågan *Hur anser du att sjukvården fungerar i Sverige?*, och den avseende skolan på frågan *Hur anser du att skolan fungerar i Sverige?*. Dessa två frågor kunde besvaras med svarsalternativen Mycket bra, Ganska bra, Varken bra eller dåligt, Ganska dåligt och Mycket dåligt. Signifikansnivåer: ***= $p < 0.01$, **= $p < 0.05$, *= $p < 0.1$.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Vissa individuella egenskaper visar sig spela roll för synen på den svenska välfärdsstaten. De som flyttat till förvärvsarbete och de som befinner sig längre till höger politiskt är mer missnöjda med den svenska situationen över hela linjen. Samtidigt är personer med högre utbildning (examen från högskola eller forskarutbildning) lite mer nöjda än övriga med det svenska välfärdssystemet och den svenska sjukvården. Äldre utlandssvenskar är dessutom mer missnöjda med skattenivå och skola i Sverige. Vidare finner vi att kvinnor mer nöjda med skattenivån och mindre nöjda med sjukvården än vad män är (vi får anledning att återkomma till könsskillnader när det gäller synen på välfärdssystemen senare i kapitlet).

Även när vi kontrollerat för en rad individegenskaper kvarstår flera skillnader mellan utlandssvenskar i olika typer av länder. Förutom i statsdominerade välfärdsstater är utlandssvenskar missnöjda med den svenska skattenivån, allra mest i marknadsdominerade välfärdsstater. Det finns även missnöje med sjukvården, störst i familjedominerade system. Även de som flyttat till rikare länder är mindre nöjda med välfärdssystem och sjukvård i Sverige. Helt i linje med vår tidigare analys av balansmått finns det däremot inte några statistiskt signifikanta samband mellan välfärdsstatstyperna och nöjdheten med skolan.

För skolan är det istället tydligt att ju bättre kunskaper det nya landets elever uppvisar enligt Pisa-mätningarna, desto sämre anser utlandssvenskarna att den svenska skolan fungerar. Även på denna punkt tycks det alltså vara så att den svenska välfärdsstaten omvärderas i ljuset av erfarenheter i det nya landet. Pisa-koefficienten är betydligt mindre (till sitt absolutvärde) i tabell 2 än i tabell 1, vilket innebär att sambandet är svagare för nöjdheten med skolan i Sverige jämfört med skolan i det land utlandssvenskarna bor i. Analysen indikerar således att utlandssvenskarnas uppfattningar om skolan speglar utbildningens kvalitet, och att det nya landets skolkvalitet också spelar viss roll för synen på den svenska skolan.

Har utlandssvenskarna flyttat för att de är missnöjda med Sverige – eller har de ändrat uppfattning om Sverige på grund av flytten?

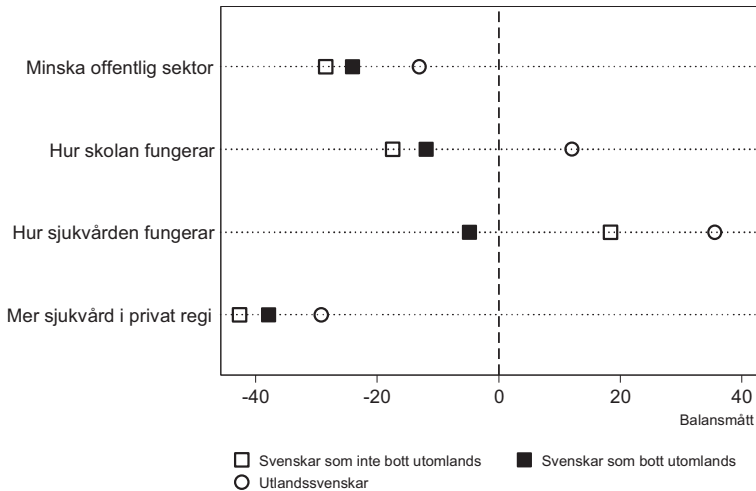
I studier utan experimentella inslag är det svårt att veta åt vilket håll orsakssambanden går. I detta fall är vi bland annat nyfikna på om utlandssvenskarna har

flyttat utomlands på grund av missnöje med Sverige, och på om deras åsikter om Sverige påverkats av vart de flyttat. Även om detta är svårt att avgöra, finns det en hel del som talar emot det förra och för det senare.

Som framgår av tabell 1 och 2 ändras koefficienterna för de olika välfärdsstatstyperna mycket lite när de individuella kontrollvariablerna införs i analysen. Även om vi inte har kontrollerat för alla tänkbara egenskaper tyder detta på att det inte är utlandssvenskarnas individuella egenskaper som förklarar deras avvikande välfärdsattityder. Det är mer troligt att bilden av Sverige faktiskt omvärderas, och att omvärderingen beror på vilken typ av välfärdsstat man flyttat till.

Ytterligare en indikation på att så är fallet finns i den nationella SOM-undersökningen, där det visar sig att åsikterna om Sverige skiljer sig åt en hel del beroende på om de svarande bott utomlands eller inte. I Figur 3 jämförs hur dessa två grupper samt utlandssvenskar svarar på fyra frågor om välfärdsattityder. Bland svarande som inte bott utomlands är bilden av den svenska skolan kraftigt negativ, svarande som bott utomlands har en lite mindre negativ syn medan utlandssvenskar är mer positiva. En tolkning som ligger nära till hands är att utlandsboende erfar att även andra länder har problem inom skolan. När det gäller sjukvården är bilden mindre tydlig, eftersom svenskar som bott utomlands är mindre nöjda än svenskar som aldrig bott utomlands, samtidigt som utlandssvenskar är mest nöjda av alla. När det gäller mer principiella ideologiska frågor kring offentlig sektors storlek och att bedriva mer av sjukvården i privat regi, är skillnaderna relativt små – vilket åter tyder på att utlandssvenskars avvikande syn på hur skola och sjukvård fungerar inte beror främst på att de är ideologiskt selekterade. Faktum är att eftersom utlandssvenskar är något mer positivt inställda till påståendena att minska den offentliga sektorns storlek och att bedriva mer av sjukvården i privat regi, kan de förväntas vara längre till höger politiskt och därför mindre positiva till svensk skola och sjukvård (se även kapitlet "Utlandsröstande" av Henrik Oscarsson i denna bok). Men trots detta är de alltså mer positiva till både skola och sjukvård i Sverige än vad svenskar i Sverige är. En tänkbar förklaring är att utlandssvenskar innan de emigrerade var en relativt privilegierad grupp i det svenska samhället. Oavsett skäl är det dock svårt att hitta något starkt stöd i data för tesen att missnöje med den svenska välfärden var en viktig faktor i beslutet att emigrera. Samtidigt tyder en hel del på att bilden av svensk sjukvård och svenska skatter påverkas till det sämre när man flyttat till ett land som inte likt Sverige är en statsdominerad välfärdsstat.

Figur 3 Attityd till välfärd i Sverige bland utlandssvenskar och svenskar i Sverige efter om de bott utomlands eller inte

Kommentar: Respondenterna har fått ta ställning till förslagen *Minska offentlig sektor* och *Bedriva mer av sjukvården i privat regi* med svarsalternativen Mycket bra, Ganska bra, Varken bra eller dåligt, Ganska dåligt och Mycket dåligt. De övriga två måtten baseras på frågan i den nationella SOM-undersökningen *Allmänt sett, hur anser du att följande fungerar i Sverige?* med delfrågorna *Sjukvården?* och *Skolan?* och med svarsalternativen Mycket bra, Ganska bra, Varken bra eller dåligt, Ganska dåligt och Mycket dåligt. För information om motsvarande fråga i SOM-undersökningen till utlandssvenskar, se kommentar till tabell 2. I figuren redovisas balansmått, som anger andelen som svarat mycket bra eller ganska bra minus andelen som svarat mycket eller ganska dåligt. Svaren är viktade för att kompensera för olika urvalssannolikhet och olika svarsandel inom olika regioner.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014 och den nationella SOM-undersökningen 2014.

Fördjupningar och robusthetstest

Det tycks alltså vara så att utlandssvenskar omvärderar den svenska välfärdstaten på olika sätt beroende på vilken typ av välfärdsstat de flyttat till. En relevant fråga att ställa är vilka faktorer som spelar roll för människors välfärdsattityder. För detta ändamål har vi inkluderat ytterligare två landsspecifika variabler i analysen: totala skatteintäkter som andel av BNP och andelen av sjukvårdsutgifterna som är privatfinansierade.⁸ Det visar sig att skattenivån i det nya landet inte spelar någon roll för synen på Sverige (men att högre skatter i det nya landet korrelerar med ökat missnöje med skattenivån i det nya landet). Däremot är andelen privata sjukvårdsutgifter i det nya landet korrelerad med minskad nöjdhet med svenska skatter. Människor som på nära håll fått uppleva ett system med större inslag av privat

finansiering av sjukvården är alltså mer missnöjda med den svenska skattenivån (även när vi kontrollerat för välfärdsstatstyp och individuella kontrollvariabler).

Könsskillnader

När vi tillåter nöjdheten att skilja sig åt mellan kvinnor och män framträder några intressanta könsskillnader. Vi har redan sett att kvinnor är mer nöjda med skattenivån i Sverige, och mindre nöjda med skattenivån i det nya landet. Faktum är att nöjdheten med det nya landets skattenivå drivs helt av mäns åsikter. Kvinnor i statsdominerade välfärdsstater (där skatterna är högst) är mer nöjda med skattenivån där än vad män är, medan kvinnor är mer missnöjda med skattenivån i övriga kategorier. Störst är kvinnors missnöje i familjedominerade välfärdsstater, trots att dessa har betydligt högre skatt än de marknadsdominerade välfärdsstaterna. Det ligger nära till hands att tolka detta som stöd för de analyser av olika välfärdsstatstyper som gjorts ur jämställdhetsperspektiv. Dessa pekar på att den statsdominerade välfärdsstaten (genom exempelvis skattefinansierad barnomsorg) men även den marknadsdominerade välfärdsstaten (genom låga skatter och en välutvecklad marknad för hushållsnära tjänster) uppmuntrar jämställdhet på arbetsmarknaden i större utsträckning än vad den familjedominerade modellen gör (se Jonung och Persson, 1993; Sainsbury, 1996; Hakim, 1996; Henrekson och Stenkula, 2009).

Kvinnor, i synnerhet i familjedominerade och marknadsdominerade välfärdsstater, är också betydligt mer positivt inställda till den svenska skattenivån än vad män är. Snarlika skillnader syns i omdömena om välfärdsystemet som helhet, men dessa är mindre både i storlek och vad gäller statistisk signifikansnivå. En tänkbar förklaring är att synen på välfärdsystemet som helhet även inkluderar sjukvården, och kvinnor är i minst lika stor utsträckning som män positivt inställda till sjukvården i familjedominerade och marknadsdominerade välfärdsstater. I synen på skolan (både i det nya landet och i Sverige) finns inga betydande könsskillnader.

Samtidigt som vi hittar stöd för att utlandssvenskarnas syn på Sverige skiljer sig åt beroende på vilken typ av välfärdsstat man flyttat till, har vi alltså också funnit tydliga tecken på att denna effekt skiljer sig åt mellan kvinnor och män. Enkelt uttryckt tycks männen bland utlandssvenskarna i lågskatteländer vara mer negativa till de höga skatterna i Sverige jämfört med män i statsdominerade välfärdsstater, medan för kvinnor är sambandet det omvända.

Resultatens robusthet

De resultat från regressionsmodeller som vi har presenterat i det här kapitlet bygger på att de svarkategorier vi använt och omvandlat till numeriska värden mäter graden av nöjdhet med de olika välfärdsområdena, och att detta samband kan relateras linjärt till våra förklarande variabler. Ett annat potentiellt problem är att olika individer kan dra gränsen mellan att svara "bra" och "ganska bra" vid olika grader av nöjdhet. Det kan också tänkas att det är fundamentalt olika faktorer som förklarar nöjdhet och missnöje.

Ett alternativt tillvägagångssätt för att hantera dessa problem är att först klassa alla som svarat bra eller ganska bra som nöjda, och alla som svarat dåligt eller ganska dåligt som missnöjda, för att därefter köra separata modeller för att förklara nöjdhet respektive missnöjdhet (genom logistiska regressionsmodeller). Vi har gjort detta för samtliga våra modeller och funnit att vårt metodval inte spelar någon större roll för resultaten, som snarast är påtagligt robusta. Svarande som bor i länder med högre Pisa-resultat är exempelvis mer benägna att klassa den svenska skolan som dålig eller ganska dålig, och mindre benägna att klassa den som bra eller ganska bra.

Avslutande diskussion

Analysen i detta kapitel tyder på att utlandssvenskar har olika uppfattningar om skatter och välfärd beroende på förhållanden i det land de flyttar till. Erfarenheterna av att leva och bo i ett annat land påverkar dessutom deras syn på den svenska välfärdsstaten. Däremot är det betydligt svårare att enkelt sammanfatta på vilket sätt synen på Sverige förändras. Som avslutning vill vi diskutera vad svenska beslutsfattare skulle kunna ta till sig från utlandssvenskarnas syn på Sverige.

Något entydigt stöd för hypotesen att utlandssvenskar är särskilt missnöjda med den svenska välfärdsstaten är svårt att hitta. Historiskt sett tycks det alltså inte vara ett utbrett missnöje med den svenska välfärdsstaten som fått utlandssvenskarna att flytta. Inte minst är det intressant att notera att svenskar som flyttat till en annan statsdominerad välfärdsstat är den grupp som är mest nöjda med det nya landets välfärdssystem. Generellt sett ska dock sägas att utlandssvenskar är nöjdare med sjukvård och skola i det nya landet än i Sverige.

Även om beslutet att flytta utomlands inte tycks ha varit resultatet av betydande missnöje med den svenska välfärdsstaten, har vi funnit åtminstone tre tecken på att den svenska välfärdsstaten omvärderas på ett sätt som kan tolkas som varnings-tecken för svenska beslutsfattare:

1. Utlandssvenskar i länder med högre genomsnittsinkomst är mer missnöjda med svensk skola, svensk sjukvård och med det svenska välfärdssystemet som helhet. Om Sverige under en längre tid har sämre ekonomisk utveckling än andra länder är det således troligt att detta återspeglas i synen på den svenska välfärdsstaten.
2. Ju bättre eleverna i det nya landet presterar i Pisa-mätningar, desto bättre tycker utlandssvenskar att det nya landets skolsystem fungerar och desto sämre betyger de till den svenska skolan, och till den svenska skattenivån. Skolkvalitet i form av uppmätta elevkunskaper tycks således spela roll för människors nöjdhet.
3. Utlandssvenskar som bor i länder där en större andel av sjukvården är privat finansierad är mer missnöjda med den svenska skattenivån. Detta kan tolkas

som ett tecken på att det är svårt att hitta en skattefinansierad nivå av sjukvård som alla är nöjda med, och reser frågan om stödet för den svenska välfärden kanske skulle öka genom att i större utsträckning tillåta privat medfinansiering (jfr. Bergh, 2008).

Så långt vi kan se drivs ovanstående resultat inte av att utlandssvenskar är annorlunda när det gäller ålder, politisk hållning, utbildning eller andra observerbara faktorer som vi kunnat kontrollera för. Däremot kan det förstås finnas andra oobserverade egenskaper som förklarar resultaten. Generellt sett är dock utlandssvenskar tämligen nöjda med den svenska välfärdsstaten, vilket kan tolkas som att de åtminstone inte är kraftigt negativt selekterade på sådana uppfattningar, och att de varningstecken som trots allt finns just därför är värda att tas på allvar.

Noter

- ¹ Statistik hämtad från SCB:s befolkningsstatistik i Statistikdatabasen. Fenomenet återvandring (return migration) är svårt att mäta, men empiriska studier tyder på att fenomenet ökar. Högutbildade har en högre sannolikhet att återvända, vilket innebär att man kan tala om *brain circulation* snarare än *brain drain* (Zaiceva och Zimmermann, 2012). Jensen och Pedersen (2007) har analyserat återvandring till Danmark och visar att en avgörande faktor för beslutet att flytta hem igen är om individen lyckas dåligt på arbetsmarknaden i det nya landet.
- ² För mer information om den nationella SOM-undersökningen 2014, se Vernersdotter (2015).
- ³ De som har uppgett att de varken är positiva eller negativa (mittsteget på skalan) ingår i basen när andelarna har beräknats, men inte de som angett att de inte har någon uppfattning.
- ⁴ Till statsdominerade välfärdsstater räknar vi Norge, Danmark och Finland, till familjedominerade Belgien, Frankrike, Italien, Nederländerna, Schweiz och Tyskland, och till marknadsdominerade Australien, Kanada, Storbritannien och USA. Se vidare Appendix A.
- ⁵ Vi använder svaren på den femgradiga svarsskalan i form av värden från 0 till 4 som beroende variabler i viktade linjära regressionsmodeller (WLS). Detta innebär att vi använder all information som finns i svaren, men det kan vara problematiskt om svarskategorierna inte är jämnt fördelade så att sambandet inte kan förväntas vara linjärt. Som robusthetstest skattar vi även logistiska regressionsmodeller som i huvuddrag bekräftar våra resultat (se avsnittet ”Fördjupningar och robusthetstest”).

- ⁶ Pisa står för Programme for International Student Assessment och är en OECD-studie som vart tredje år mäter 15-åriga elevers kunskaper i matematik, läsförståelse och naturvetenskap. Elevernas resultat är jämförbara mellan länder och över tid. Även länder som inte är medlemmar i OECD deltar i Pisa-undersökningarna.
- ⁷ Någon liknande kvalitetsindikator för sjukvården har vi inte lyckats hitta.
- ⁸ Av utrymmesskäl visar vi inte hela regressionstabeller för de analyser som presenteras i det här avsnittet.

Referenser

- Bergh, Andreas (2004). "The Universal Welfare State: Theory and the Case of Sweden", *Political Studies*, 52: 745-766.
- Bergh, Andreas (2008). "Explaining the Survival of the Swedish Welfare State: Maintaining Political Support through Incremental Change", *Financial Theory and Practice*, 32: 233-254.
- Bergh, Andreas, Irina Mirkina och Therese Nilsson (2015). "Pushed by Poverty or by Institutions? Determinants of Global Migration Flows", IFN working paper, nr 1077.
- Borjas, George J., Ilpo Kauppinen och Panu Poutvaara (2015). "Self-selection of emigrants: Theory and evidence on stochastic dominance in observable and unobservable characteristics", CESifo Working Paper, nr 5567.
- Bradley, David, Evelyne Huber, Stephanie Moller, Francois Nielsen och John D. Stephens (2003). "Distribution and Redistribution in Postindustrial Democracies", *World Politics*, 55: 193-228.
- Castles, Francis G. (2004). *The Future of the Welfare State Crisis Myths and Crisis Realities*. Oxford: Oxford University Press.
- Esping-Andersen, Gösta (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton: Princeton University Press.
- Grogger, Jeffrey och Gordon H. Hanson (2011). "Income maximization and the selection and sorting of international migrants", *Journal of Development Economics*, 95: 42-57.
- Hakim, Catherine (1996). *Key Issues in Women's Work*. Great Britain: Athlone Press.
- Hayo, Bernd och Florian Neumeier (2014). "Public preferences for government spending priorities: Survey evidence from Germany", MAGKS Papers on Economics 201457, Philipps-Universität Marburg, Faculty of Business Administration and Economics, Department of Economics.
- Henrekson, Magnus och Mikael Stenkula (2009). "Why Are There So Few Female Top Executives in Egalitarian Welfare States?", *The Independent Review*, 14: 239-70.
- Hicks, John (1932). *The Theory of Wages*. London: Macmillan.

- Hockley, Graham C. och Harbour, G. (1983). "Revealed preferences between public expenditures and taxation cuts: Public sector choice", *Journal of Public Economics*, 22: 387-399.
- Jensen, Peter och Peder J. Pedersen (2007). "To Stay or Not to Stay? Out-Migration of Immigrants from Denmark", *International Migration*, 45: 87-113.
- Jonung, Christina och Inga Persson (1993). "Women and Market Work: The Misleading Tale of Participation Rates in International Comparisons", *Work Employment Society*, 7: 259-4.
- Junge, Martin, Martin D. Munk och Panu Poutvaara (2014). "International migration of couples", CESifo Working Paper nr 4927, Center for Economic Studies & Ifo Institute.
- Kauppinen, Ilp och Panu Poutvaara (2012). "Preferences for redistribution among emigrants from a welfare state", Ifo Working Paper nr 120, Ifo Institute—Leibniz Institute for Economic Research at the University of Munich.
- Lazar, Harvey och Peter Stoyko (1998). "The future of the Welfare State", *International Social Security Review*, 51: 3-36.
- Nilsson, Lennart (2014), "Starkt stöd för välfärdsstaten", i Henrik Oscarsson och Annika Bergström (red.) *Mittfåra och marginal*. Göteborg: SOM-institutet.
- Oscarsson, Henrik och Annika Bergström (2015), *Svenska trender 1986-2014*. Promemoria. Göteborg: SOM-institutet.
- Pedersen, Peder J., Marianne Røed och Lena Schröder (2003). "Emigration from the Scandinavian welfare states", i Torben M. Andersen och Per Molander (red.) *Alternatives for welfare policy. Coping with internationalisation and demographic change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Poprawe, Marie (2015). "On the relationship between corruption and migration: empirical evidence from a gravity model of migration", *Public Choice*, 163: 337-354.
- Poutvaara, Panu, Martin D. Munk och Martin Junge (2009). "Self-selection of earnings of emigrants from a welfare state", IZA Discussion Paper nr 4144. Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit.
- Sainsbury, Diane (1996). *Gender Equality and the Welfare State*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Scruggs, Lyle A. och James P. Allan (2008). "Social stratification and welfare regimes for the twenty-first Century: Revisiting the three worlds of welfare capitalism", *World Politics*, 60: 642-664.
- Sinn, Hans Werner (1997). "The Selection Principle and Market Failure in Systems Competition" *Journal of Public Economics*, 66: 247-274.
- Sinn, Hans Werner (2004). "The New Systems Competition", *Perspektiven der Wirtschaftspolitik*, 5: 23-38.
- Sjaastad, Larry A. (1962). "The cost and returns of human migration", *Journal of Political Economy*, 70: 80-93.

- Svallfors, Stefan (2011). "A Bedrock of Support? Trends in Welfare State Attitudes in Sweden, 1981-2010", *Social Policy & Administration*, 45: 806-25.
- Snower, Dennis J. (1993). "The Future of the Welfare State", *The Economic Journal*, 103: 700-717.
- Titmuss, Richard A. (1974). *Social Policy*. London: Allen and Unwin.
- Vernsdotter, Frida (2015). "Den nationella SOM-undersökningen 2014", i Annika Bergström, Bengt Johansson, Henrik Oscarsson och Maria Oskarson (red.), *Fragment*. Göteborg: SOM-institutet.
- Weibull, Lennart (2013). "Med världen som erfarenhet". I Lennart Weibull, Henrik Oscarsson och Annika Bergström (red.), *Vägskäl*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Zaiceva, Anzelika och Klaus F. Zimmermann (2012). "Returning Home at Times of Trouble? Return Migration of EU Enlargement Migrants during the Crisis", IZA DP nr 7111.

Appendix A. Välfärdsstatstyper

Länderna i vårt datamaterial följer klassificeringen i Bradley et al (2003). Om vi ser till alla svarande följer de nedanstående fördelning. Vid analyserna används vikter som justerar för bortfall, den nedanstående fördelningen avser utan viktning.

Välfärdsstatstyp	Andel av utlands- svensarna i data- materialet, viktat (oviktat inom parentes)	Länder (oviktad andel)	Skattekvot (genomsnitt baserat på svarande, viktat)	Skattekvot (genomsnitt baserat på länderna i datamaterialet)
Statsdominerad	29% (15%)	Danmark (4%), Finland (2%) och Norge (9%).	43,2%	44,4%
Familjedominerad	22% (18%)	Belgien (1%), Frankrike (4%), Italien (2%), Nederländerna (2%), Schweiz (5%) och Tyskland (5%).	37,3%	38,7%
Marknadsdominerad	26% (21%)	Australien (2%), Kanada (1%), Storbritannien (8%) och USA (9%).	28,8%	29,0%
Övriga länder	23% (46%)	Fem största: Spanien (3%), Thailand (3%), Brasilien (2%), Polen (2%) och Förenade Arabemiraten (2%).	34,1%	31,7%

Kommentar: Den första skattekvoten är beräknad som ett genomsnitt utifrån de svarande i SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014 (viktat), dvs. i kategorin Statsdominerad väger Norge tyngre än övriga länder då fler utlandssvenskar i datamaterialet bor där. Den andra skattekvoten är ett genomsnitt för de länder som ingår i varje kategori, dvs. i kategorin Statsdominerad väger Norge lika tungt som Finland och Danmark. I gruppen övriga länder ingår alla länder som det finns utlandssvenskar i enligt de svarande i SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.

Källa: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014.